

zdenko kolacio tonko maroević

„Globus”
Zagreb 1984.

marina donadini

Pedesetih godina u našoj likovnoj sredini još traju neki odjeci socrealističke umjetnosti, ali dolazi i do otvaranja prema suvremenijem nefigurativnom izrazu, ponajprije zahvaljujući djelovanju grupe „Exat” čiji je program bio da likovni govor približi čistoj apstrakciji. Nekako paralelno s nastajanjem ove grupe (1951. godine) započinje i Zdenko Kolacio svoj istraživački rad na polju spomeničke plastike. Nasuprot spomenutom socrealizmu, koji je dominirao upravo na tom području, Kolacijevu umjetničko htijenje bilo je usmjereno već tada prema čistom likovnom znaku. Poticaj za njegov rad očito je došao od želje da se krene od samog izvorišta a ne od antropomorfno-narativne zamisli spomenika koja je usvojena iz nasljeđa skulpturalnog akademizma devetnaestog stoljeća.

Ti izvori su pradaвні, često sa samog početka ljudskog djelovanja i oblikovanja. Prisjetimo se monumentalnog sklopa Stonehengea, spominje ga i sam autor u prethodno objavljenoj zbirci svojih tekstova „Vizije i ostvarenja”, pa ćemo vidjeti koliko Kolacio svjesno duguje tom spomeniku megalitske kulture, a isto se toliko nadovezuje na stvaralačka načela tradicionalne pučke plastike naših krajeva, posebno Istre i Hrvatskog primorja. Sva memorijalna Kolacijeva ostvarenja upravo teže pojačanom dojmju što ga ostavljaju arhetipski i geometrizirani oblici megalitskih gradnji.

Vežan uz svoju arhitektonsku profesiju,

Kolacio redovito polazi od prostorne intervencije. U njegovim memorijalnim akvarelima vidljivo je nastojanje da se zahvatom u prostor nadiju ograničenja tradicionalne skulpture. Čak i kad radi u suradnji s kiparima, nastoji prvenstveno uspostaviti relaciju spomenika s okolicom i odgovarajućim ambijentom. Primjerice, spomenik u Jajincima, nagrađen prvom nagradom na jugoslavenskom natječaju, i Spomen-park strijeljanih na Šubićevcu u Šibeniku, izvedeni u koautorstvu s Kostom Angeli-Radovanijem. U oba slučaja upravo je arhitekt uokvirivanjem terena zidom i zatvaranjem unutrašnjeg prostora naznačio spomenički karakter lokacije. Neka druga ostvarenja vezana su, međutim, za suradnju s kolegom arhitektom Zdenkom Silom, i tu je, dakako, prostorno-simbolička komponenta još izrazitija. Njihovo je značajno zajedničko djelo Spomenik s kosturnicom narodnog heroja V. Gortana u Bermu. Ondje je postignuto sasvim iznimno i gotovo organsko povezivanje pejzaža s plastičkim oblicima, što uglavnom nije bio slučaj s mnogobrojnim spomen-obilježjima revoluciji podignutima u vrijeme pedesetih godina. Izvedba je sinteza svih činilaca od konfiguracije terena, vegetacije, pučkih „amblema” do kompozicije mase i volumena. Na Spomeniku s kosturnicom palih boraca narodnooslobodilačkog rata na Trsatu (također suautor Zdenko Sila) još izrazitiji utisak monumentalnosti proizišao je iz vrlo bogate sadržajnosti, oslobođene naracije i teatralnog, patetičnog iska-

za. Dobro je uočena činjenica da „monumentalnost ne zavisi od dimenzija nego od prostornih relacija, te da prava poanta zahtijeva i poštivanje zadanih razmjera”. Sigurno je da pod pojmom „monumentalno” danas ne razumijevamo glomaznost i golemost volumena. Da bi se taj dojam ostvario – a Kolacio ga je nedvojbeno ostvario u cijelom spomeničkom opusu – potrebna je kreativnost primjerena specifičnim uvjetima i konkretnim zadacima. U nizu spomeničkih ostvarenja, što ih Kolacio sam izvodi (u Anindolu, Šarengradu, Ferdinandovcu, šumi Abez, na Čikatu, u Crikvenici, Betini, Volos-

kom, Biogradu na moru), zamjetljiva je težnja za što jednostavnijim i elementarnijim izrazom. Bavljenje skulpturom i njezinim tektonskim zakonitostima dovelo je Kolacija sasvim prirodno do odmjerene i arhetipski prepoznatljive simbolike (krug, četvrtasti oblici), s prizvukom minimalizma i primarne skulpture. Simbol ionako reducira pojavna obilježja na ono bitno i neminoilazno. Jedno od naročito karakterističnih ostvarenja jest Spomenik zakletvi na Čavića brdu. Skup morfoloških obilježja rječito govori o neopтереćenoj umjetnosti novog doba, a prostorno doživljavanje nužno računa na fizičku prisutnost čovjeka.

Dobrim fotografijama obuhvaćen je cjelokupan memorijalni opus autora uključivši i neizvedene studije i natječajne radove. Spomenimo posebno natječaj za spomen-kompleks u Zadru, gdje se kiparskim i graditeljskim iskustvima pridružilo i urbanističko.

Predmet analize u ovoj knjizi, međutim, nije samo urbanističko djelovanje Zdenka Kolacija, koje je opsežno i relevantno; on se istaknuo i kao osnivač urbanističkih instituta na Rijeci i u Zagrebu; štoviše, biran je za dopisnog člana Akademije za urbanizam i prostorno planiranje SR Njemačke i Austrijskog društva za istraživanje i planiranje prostora. Pa ipak je Kolacijeva kreativna djelatnost najbitnije vezana za realizaciju *spomeničke plastike*.

Iako je knjiga malog formata, popraćena nevelikim predgovorom i ilustrirana isključivo crno-bijelim reprodukcijama, smijemo reći da dobro i dostojanstveno predstavlja jedan značajan a dosad nedovoljno uočen i geografski „rasut” opus. Fotografski prilozi, naročito oni A. Karolyja, uspješno prikazuju karakteristične vizure i detalje, a tekstovi, i autorovi i pisca predgovora, pomažu nam da bolje uđemo u specifičnosti stvaralaštva na razmeđu različitih likovnih medija i disciplina.